

petrandæ sunt litteræ declaratorie super proximioribus. Hæ tamen litteræ si non expendantur, matrimonium erit utique validum, sed illicitum (uti declaravit Benedictus XIV. in Brevi allato n. 83. *Etsi matrimonialis*, cum inserto decreto, *Cum super*, §. 6. referens etiam sic decisum fuisse a S. C. 18. Martii 1722.), modo conjuncti non sint in primo et secundo consanguinitatis aut affinitatis gradu, in quo, sicut refert ibidem Benedictus, protestatus fuit s. Pius, se nolle dispensare, nisi expressus sit etiam primus gradus. Item notandum, quod si forte causa dispensationis cesset ante ejus expeditionem, aut executionem, cessat etiam dispensatio. Secus autem si cessat post executionem, licet nuptiæ adhuc celebratæ non sint, quia tunc jam sublatum est impedimentum. Ita satis probabiliter Pont. Suar. Castr. Salm. Silv. etc. contra Sanch. et Dicast. qui tamen hoc uti probabile etiam admittunt (1).

87. Præterea notandæ sunt clausulæ quæ solent apponi in dispensatione s. Pœnitentiariæ, I. *Si ita est*: in quo fides habenda est postulanti, nisi constet de opposito, ut dicunt Sanch. et Cabass. Sed hic advertendum I. Benedictum XIV. in Bulla *Ad apostolicæ servitutis* sub die 25. Febr. 1742. declarasse expressionem et verificationem causarum ad dispensationis valorem spectare. Si autem sponsi falso exposuissent pauperes esse, et propterea dispensatio concederetur *in forma pauperum*, dispensatio etiam est valida: uti declaravit S. C. Conc. 9. Sept. 1679. apud Monacelli (2). Advertendum I. ad dispensandum super voto castitatis non sufficere simplicem tentationem, sed requiri vehementem incontinentiæ; etiamsi periculum sit unius lapsus, uti recte dicunt Tournely et Pontas (3). II. *Audita prius sacramentali confessione*: juxta igitur hanc clausulam ne-

(1) l. c. n. 4436. — (2) Monac. t. 2. tit. 46. form. 2. n. 33. (3) l. 6. n. 4443.

cesse est ut confessio præcedat ut dispensationi detur executio, ut dicunt Tourn. et Sanch. III. *Sublata occasione peccandi*: intelligitur si occasio est voluntaria, quia si esset necessaria, sufficit (ut ait Tourn.) ut media eligantur, quibus ex proxima fiat remota. IV. *Dummodo impedimentum sit occultum*. quando autem impedimentum putandum esse occultum, jam dictum est n. 77. V. *Injuncta ei gravi pœnitentia*: intellige juxta vires pœnitentis, ut recte notat Tournely, cum Tiburtio et Nav. qui dicit posse imponi, ut per sex menses semel jejuret, aut ter Rosarium recitet qualibet hebdomada, aut frequentet confessionem (quam potest satis esse semel in mense), et hujusmodi. Quod si unquam, addit Tournely, pœnitens jam debitam pro suo peccato pœnitentiam egisset, potest tunc pœnitentia moderari, modo illa non sit injuncta a Pœnitentiaria, tanquam commutatio. VI. *Præsentibus laceratis, sub pena excommunicationis late sententiæ*. Hæ litteræ statim lacerandæ sunt, sed intellige moraliter, nempe intra tres dies postquam executioni demandatæ sunt; et intellige si matrimonium jam contractum erat; secus si adhuc contrahendum est, tunc enim dispensatio occulte asservanda est a paroco, aut saltem adnotari in aliquo libro, qui a nemine alio aspici possit, ad hoc ut, si opus erit (nempe si forte impedimentum fieret publicum), possit de dispensatione impetrata fidem facere (4).

88. Maxime huc refert adnotari formulas ad obtinendam dispensationem a Pœnitentiaria super præfatis impedimentis, aut votis, aut irregularitatibus.

Si petatur dispensatio super impedimentis matrimonii, inius a parte superiori: *Eminentissime, et Reverendissime Domine*. Circa medium:

N. N. Cum carnaliter cognovisset quamdam mulierem, dedit fidem de

(4) N. 4443. in fine.

matrimonio contrahendo N. N. ejus sorori. Et quoniam impedimentum est occultum, et matrimonium si cum præfata sorore non contraheretur, magnum eveniret scandalum, quapropter suppliciter orat Em. C. ut ei dispensationem benigne indulgeat. Responsum dignetur mittere Neapolim (aut Neapoli Salernum) ad Rev... (hic exprimitur nomen et cognomen) *confessarium approbatum. Et id pro gratia habeat etc.* Si vero matrimonium est jam contractum, poterit sic scribere: *N. N. ignarus (aut conscius) impedimenti, contraxit cum muliere, matrem (sive sororem) cujus jam antea carnaliter cognoverat; sed cum impedimentum sit occultum, ideoque cum nequeat sine scandalo separari, supplicat Em. V. pro absoluteione et dispensatione. Responsum, etc.*

Circa vota castitatis aut religionis: *N. N. cum castitatis voto sit obstrictus, et cum in gravi versetur periculo incontinentiæ, suppliciter orat Em. V. ut dignetur oratori a præfato voto dispensationem indulgere, quo matrimonium contrahere possit etc.*

Circa irregularitates: *N. N. Sacerdos incurrit irregularitatem ob homicidium (aut abortum, aut violationem censure) etc. et cum ei imminet periculum infamie, si a celebrando se abstinere, ideo supplicat etc.*

Foris vero in superscriptione: *Eminentissimo ac Reverendissimo Domino Colendissimo.*

Domino Cardinali Pœnitentiario majori, Romam.

89. Confessarius vero cui commissa est dispensationis executio; in dispensando, absoluteione sacramentali imperlita, hæc formula uti poterit: *Et insuper auctoritate apostolica mihi concessa dispense tecum super impedimento primi (seu secundi, seu primi et secundi) gradus proveniente ex copula illicita a te habita cum sorore mulieris, cum qua contraxisti (aut contrahere intendis) ut matrimonium cum illa rursus contrahere possis, renovato consensu, et prolem, si quam*

suscipies (vel suscepisti) legitimam declaro, in nomine Patris, etc. Sed si dispensatio est a voto castitatis dicet: *Insuper votum castitatis, quod remisisti, ut valeas matrimonium contrahere et illo uti in opera que tibi præscripti dispensando, commuto, in nomine, etc.* Si autem, non obstante voto castitatis, aliquis jam matrimonium contraxisset, dicet: *Item non obstante castitatis voto quod emisisti, ut in matrimonio remanere, et debitum conjugale exigere possis, auctoritate apostolica tecum dispense, in nomine, etc.*

Si quis autem scire cupiat quibus facultatibus s. Pœnitentiaria gaudeat in dispensando ab impedimentis matrimonii, in casibus papalibus, censuris irregularitatibus, votis, juramentis, restitutionibus incertis, vid. *Tr. 19. n. 148. de facult. s. Pœnit.*

CAPUT III.

De divortio

90. De divortio quoad vinculum.
91. Quoad torum; et quot causis potest fieri divortium. I. Causa delicti. II. Morbi III. Consensus.
92. IV. Timoris damni V. Adulterii
93. Sed 1. requiritur adulterium perfectum, et certum. 2. An teneatur conjux se separare.
94. Casus in quibus non potest separari ab adultera.
95. De jure revocandi adulterum.
96. An possit propria auctoritate.
97. Facto divortio quis conjugum potest religionem ingredi.

90. Divortium bifarium esse potest quoad vinculum, et quoad torum. Divortium quoad vinculum tribus tantum casibus dari potest 1. Si alter conjugum moritur. 2. Si duorum conjugum infidelium alter ad fidem convertitur, saltem si infidelis sine Creatoris injuria pacifice cohabitare renuit. 3. Si antequam consummetur matrimonium, intra primum bimestre ad hunc finem a lege concessum, alter ingrederetur religionem. Itaque inter infideles matrimonium licet sit validum, non tamen est indissolubile;

tunc indissolubile fit, cum uterque conjux ad Fidem convertitur, modo illud consummatur post conversionem; aliter Papa in aliquo (sed urgentissimo) casu etiam illud potest dissolvere. Quod si tantum alter convertitur, hic non potest ad alias nuptias transire, nisi in casu (ut dictum est) quo alter non conversus velit inducere eum in peccatum, et renuit cohabitare sine contumelia divini Nominis, ut exprimitur in *cap. Quanto de Divort.* Hoc ita erat primævis temporibus, sicut scripsit apostolus *1. Cor. 7. 13.* et seq. ex eo quia tunc temporis ob miracula quæ sæpe sæpius fideles operabantur, multi infideles ad Fidem veniebant; sed hodie, jam cessatis miraculis ita frequentioribus, recte dicunt Sanchez Pont. Tourn. Conc. Salmant. etc. cum communiore, non licere amplius cum conjuge infideli cohabitare, ob perversionis periculum; quare hac nostra tempestate, si conjux infidelis admonitus converti recusat, fidelis potest et debet eum derelinquere, et potest ad alias transire nuptias, ut habetur ex instructionibus Gregorii VIII., et sancti Pij V. (1). Loquendo autem de matrimonio inter fideles, illud certe est indissolubile, usquedum vivunt, nisi esset quod alter eorum ante consummationem religionem profiteretur. Ideoque conjugibus conceduntur duo menses a matrimonii celebratione, in quibus non tenentur reddere debitum conjugale, ut habetur ex *cap. Si quis Coni. 25. qu. 7.* et ex *Arident. sess. 24. can. 6.* Quod si quis in religionem se reciperet elapso bimestri, professio esset illicita, sed non invalida, ut dicunt communiter Sanchez Pont. Salm. Trullench. etc. (2). Hoc tamen intelligitur modo matrimonium non sit necessarium ad legitimandam prolem, vel ad reparandum scandalum, aut sponsæ infamiam: nam tunc non posset sponsus eam derelinquere, ne religionem quidem ingrediendo (3).

(1) l. 6. n. 957. — (2) n. 958. — (3) *Ibid.*

Quæstio autem est, an Papa possit dispensatione sua matrimonium ratum solvere. Duplex adest sententia. Negant Pont. Gonet. s. Bonav. Scotus Castrop. Sot. etc. dicentes matrimonium ratum ejusdem esse nature ac consummatum, unde lege divina indissolubile est; sed affirmant Belarm. Sanch. Cajet. Navar. Vasq. Coninch. Salm. etc. dicendo quod Papa tanquam Vicarius Christi potest dispensare in aliquibus, quæ sunt de jure divino, sed humanos actus concernunt, urgente tamen magna causa, ut esset in casu v. g. si superveniret impotentia conjugum, aut scandalum imminere, aut bonum publicum. Addunt etiam, si adsit disparitas conditionis, morbus contagiosus, dissensiones perversæ, mutus conjugum consensus, sed merito has quatuor causas non admittit P. Concina, saltem si non urgeat necessitas boni publici; nam alias istis admittis pauca matrimonia rata et firma restarent (4).

91. Quoad divortium *tori*, et cohabitationis, firmo remanente vinculo conjugali, sex causis potest hoc divortium fieri. 1. Si alter conjugum aliquod committeret delictum alteri perniciosum, ut si conaretur eum in peccatum inducere, aut si a Fide deficeretur; tunc enim innocens potest, imo debet eum derelinquere, si est in periculo perversionis; et si delictum est publicum, et si divortium factum est ex Ecclesiæ sententia, tunc potest etiam fieri Religiosus, ut habetur ex *Can. De illa, de Divort.* (5). 2. Si alter conjugum lepra sit fœdatus, aut alio morbo contagioso laborat, aut si sit amens, furiosus, aut maleficus, aut obsessus; dum recte tunc potest alter separari, si manet in gravi periculo alicujus damni (6). In casu tamen lepræ, ait s. Thomas (7) quod sanus tenetur reddere debitum, sed non cohabitare

(4) N. 959. — (5) N. 973. et 974. — (6) N. 973. v. 4. morbus. — (7) *Sup. q. 64. a. 1. ad 4.*

re. 3. Si conjuges ex communi consensu separentur, quod ceteroquin permitti non solet, si ambo non ingrediuntur religionem, aut saltem nisi, muliere religionem profitente, vir Sacris initiatur. Attamen si uxor 60 annos esset nata, aut etiam 50. et castitatem voveret, dicunt Sanchez. Bonac. Barb. Viva, etc. etiamsi ipsa in sæculo remaneret, posset vir ingredi religionem, aut sacerdotio initiari (1). Si autem conjux qui in sæculo manet, nesciebat se in tali casu teneri ad vovendam castitatem inquit Sanchez, et alii contra Anacleum apud Ferraris (2), quod etiam post datum consensum, revocare potest conjugem, qui jam professus est.

92. 4. Justa etiam causa est divortii conjugis *sevitia cap. Ex transmissa de Rest. spol.* et hoc licet conjux justa indignatione sit arreptus, nempe ob aliquod delictum ipsius, ut habetur ex c. de Benedicto 33. q. 1. Dicunt etiam Sanchez. Salm. et alii communiter, sufficere ad divortium, si conjux malum grave timeret sibi, aut filis, aut suis propinquis ab altero conjuge, aut ab ejus conjunctis; et pro malo gravi non tantum intelliguntur minæ mortis, aut gravis vulneris, cum conjux solet eas exequi, sed etiam convicia crebra, et gravia pro personæ qualitate, v. g. si est nobilis (3). Queritur autem an sola verbera sufficiant ad divortium? Dicunt communissime Pont. Ronc. Sanchez. Silv. Arm. etc. licere viro aliquando uxorem verberare, modo id frequenter non faciat, nec severe; quare dicit Sanchez. non posse uxorem separari, cum verbera sunt levia (excipiunt Salm. si uxor sit nobilis). Addunt Ronc. Bonac. Castr. cum eodem Sanchez. licet verberationes fuissent graves, sed semel illa sic vapulavit, nec timeretur probabiliter ne replicarentur (4). Advertendum tamen cum Sanchez. Salm. Cast. Anacl.

(1) l. 6. n. 975. — (2) Ferrar. bibl. v. Coniux, n. 23. — (3) l. 6. n. 970. et 974. v. quær. 3. — (4) N. 972.

etc. talem separationem ob sævitiam non posse fieri sine judicis auctoritate, nisi esset quod damni periculum moram non pateretur, aut nisi quia conjux timens damnum non posset litigare, aut judicem adire, aut non posset faciliter probare periculum (5). 5. Si alter conjugum adulteraretur, ut habetur ex *Matth. c. 5. v. 32. et 19. 9. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, mæchatur*, et ex c. *Ex litteris* et ex c. *Significasti, de Divort.*

93. Sed super hac 5. causa adulterii, plura notanda hic sunt. Notandum 1. ad faciendum divortium requiri adulterium perfectum cum effusione seminis, ut dicunt probabiliter Sanchez. Fill. Bon. Salm. Escob. Led. etc. contra Sot. Silv. Conc. etc. quia nomine fornicationis intelligitur consummata per seminationem, qua fit carnis divisio (6). Et non sufficit de hoc aliquam habere probabilitatem, sed requiritur, ut talis adsit præsumptio, ut fundet moralem certitudinem, sicut communiter dicunt Sotus Sa Viva cum s. Bonav. s. Antonin. et s. Thoma (7), ut esset, si testes asserant vidisse *solum cum sola, nudum cum nuda in eodem, lecto jacentem* sicut dicitur in c. *Cæteris, 12. de Præsumpt.* Et præfata circumstantiæ intelliguntur eonjunctæ (dum non sufficit, ut sit inventus *solus cum sola*) ut dicunt Sanchez, et Navar. Nec per se sufficiunt soli tactus, amplexus et oscula, ut dicunt Pont. Viva Sanchez. Palud. Barb. Nav. Castr. Contra dicunt idem San. Viva. Castr. cum aliis sufficere pro foro conscientiæ, si unus fidei integræ testetur adulterium, aut aliquod vehemens det indicium. Et sufficit etiam (ut dicit Castr. cum Menoch.) epistola uxoris in qua confitetur suum adulterium. Et ita etiam puto sufficere, si aspiciatur solus cum sola in eodem lecto (8). An autem liceat face-

(5) N. 971. — (6) N. 962. quær. 3. (7) in 4. d. 35. q. an. a 3. ad 4. — (8) l. 6. n. 961.

re divortium ob sodomiam aut bestialitatem a conjuge commissam? Negant Innoc. Abul. etc., quia hæc crimina non sunt fornicationes. Affirmant vero communiter Sanchez Sot. Castrop. Salm. Conc. etc. quia, ut aiunt, jam ille fidem conjugalem lædit carnem cum alio dividendo. Cæterum recte ait Pontius, quod hæc sententia, licet sit communis, attamen ratione non probatur, quia semper responderi potest, quod sine copula naturali caro non dividitur (1).

94. Notandum 1. quod ratione adulteri non tenetur vir separari ab adultera, dumtaxat poterit ad id teneri, ut illa corrigatur, si alius non suppeteret modus, ut dicunt s. Thomas (2), s. Bonav. Cajet. Salm. etc. sed modo intelligitur ex separatione grave non esset passurus incommodum, ut communiter dicunt s. Antonin. Pont. Castr. Sot. Sanch. Salm. Bon., etc. (3). Potest teneri etiam, ut vitet scandalum, nempe ne videatur ipse peccato uxoris consentire, uti dicunt s. Thomas loco cit., Sanch. Pont. Salm. etc. et exprimitur. c. Si vir. de Adult. et c. Non solum 6., caus. 28. q. 1. Sed hoc intelligitur 1. ut dicunt Pont. Sanch. Salm. s. Antonin., etc. si adulterium est publicum. 2. Ut communiter dicunt Laym. Bonac. Tolet. Caj. etc. si nullus alius subest modus, quo scandalum reparatur, et modo vir justam non habeat causam ne dividatur, ut si ipse remaneret in periculo incontinentiæ, aut alterius damni gravis, aut si putaret quod, si illam a se dimitteret, deterior fieret; unde concludit s. Antonin. Ergo vir cum detrimento juris sui, et periculo, non tenetur uxorem expellere. Imo probabiliter subjungunt Castropal Laym. etc. cum eodem s. Antonin. quod si vir jam præbuerit sufficientia indicia, quod ipse ægre ferat mulieris adulterium, ad nihil aliud tenetur; quia tunc scandalum aliorum esset pharisaicum (4).

(1) l. 6. n. 962. — (2) suppl. q. 62. a. 2. ad 1. — (3) l. 6. n. 963. v. q. 4. — (4) ib. v. quod prop. fin.

Ita etiam uxor tenetur diverti a viro, cum hoc esset necessarium, non ut auferatur scandalum, quia nunquam supponitur uxor consentire viri adulterio, sed ut ipse respiscat. Cæterum difficulter, dicunt Suar. Castr. Salm. et alii, mulier ad hoc tenebitur; etenim difficulter uxor potest cum fructu virum corripere, et ipsa rarissime a viro discedere potest sine gravi incommodo; et ita pariter difficulter ob correctionem tenentur uxores negare debitum viris; ita s. Antonin. Bonacina Sanchez Filliuc. (5). Si autem conjux adulter esset jam emendatus, et esset in periculo incontinentiæ, congruens esset ut innocens sibi reconciliaretur jam emendatum, si commode potest, ut dicunt Salm. Sed ego non audeam illam obligare ad id sub gravi (uti voluit Bus. Conc. etc.), dum ex una parte Dominus jam eam liberavit a cohabitatione; et ex alia videtur charitas non obligare cum tanto onere ad vivendum cum eo qui sibi fidem fregit. Nec obstat quod dicitur in cap. Si quis, de adult.: Debet, sed non sæpe, recipere peccatricem; dum recte to debet explicat Glossa: Debet debito honestatis, non necessitatis (6).

95. Notandum 3. in quatuor casibus non potest fieri divortium ab altero adultero, nempe 1. Si uterque sit adulterii reus. Est probabile tamen cum Sanch. Coninch. Bon. Salmant. Viva, etc. quod emendatus possit diverti ab obfirmato in adulterio, licet sententia opposita Pont. Dicast. Led. Hartad. etc. etiam probabilis sit (7). 2. Si alter consentit adulterio alterius, uti habetur ex c. Discretionem, de Eo qui cogn., etc.; sed non sufficit ad præsumendum talem consensum occasio, quam præbuisset vir uxori adulterandi, eam relinquendo, aut eam duriter habendo, sicut dicit textus; nec sufficit dissimulatio ejusdem, quod ille non potuisset sine suo gravi incommodo impedire uxoris delictum; ita communiter Sanch. Bon. Coninch. Peyr.

(5) N. 964. — (6) N. 965. — (7) N. 966

Salmant. etc. ex s. Thoma (1). 3. Si uxor adulterata fuisset sine sua culpa nimirum si vi oppressa fuisset (secus vero si consensisset metu gravi, ut advertit Sanch.), aut si adulterium evenisset ex errore inculpabili: ita communiter dd. cum s. Thoma (2) Dicit tamen Dicast. quod si vir crederet uxorem jam mortuam, et aliam cognosceret, non potest eum uxor respicere, sed non e converso (3). 4. Si injuria jam remissa est sive ante, sive post divortium, ut præsumitur, si innocens conscius adulteri sponte coierit cum adultero, aut manet in eadem domo, mensa et toro, maxime si accedant amplexus, tactus, et oscula; ita s. Thomas (4) Sanch. Salm. Dicast. Trull. etc. Advertunt tamen Sanchez Filliuc. Salm. Aver. Villal. etc. quod si revera conjux per dictos actus non intendit remittere injuriam in conscientia potest semper separari (5).

96. Notandum 3. quod licet divortium factum sit ex judicis sententia, conjux innocens semper habet jus ad se revocandi adulterum, sicut docent communiter (contra Sotum) Sanch. Silv. Sa Pont. Bonac. Salm. Gutt. etc. cum s. Thoma (6) qui dicit: Cum divortium sit inductum in favorem viri, non aufert ei jus petendi debitum vel revocandi uxorem; unde uxor tenetur ei reddere et ad eum redire, si fuerit revocata. Et ad hoc non opus est (ut recte dicit Sanch.) nova judicis sententia. Cæterum scite animadvertit Castrop. cum Guttier. quod difficulter mulier adultera poterit obligari ad redeundum ad virum, quia semper potest rationabiliter timere periculum mortis aut ne crudeliter tractetur, nisi adsint argumenta probabilia in contrarium (7). Sed fit 1. dubium an, quando conjux innocens etiam ipse in

(1) suppl. q. 62. a. 1. — (2) suppl. q. 62. a. 1. — (3) l. 6. n. 966. v. tertius. — (4) suppl. qu. 62. a. 1. — (5) l. 6. c. n. 966. v. quartus — (6) suppl. b. 62. a. 6. ad 3. — (7) l. 6. n. 967.

adulterium laberetur, sed facta jam divortio per sententiam, teneatur redire ad adulteram quæ eum ad se revocat? Affirmant Pont s. Antonin. s. Bon. Conc. Sot. etc.; sed probabilius negant Sanch. Bon. Fill. Salmant. Regin. et alii cum s. Thoma (8). Ratio est, quia primus adulter ex sententia jam omnino spoliatus fuit omni jure super innocentem. In eo casu tamen dicit s. Thomas cum aliis communiter, quod potest judex cogere secundum adulterum, ut iterum uniatur, ad hoc ut ita consulatur tum illius anima, cum etiam scandalo aliorum (9). Fit 2. dubium an possit fieri divortium propria auctoritate innocentis? Tres adsunt sententiæ probabiles. Prima cum Bellar. Aver. et Conc. cum s. Thoma absolute negat. Secunda cum Layman Pont. s. Antonin. Salm., etc. distinguit: affirmat si adulterium est notorium; sed negat si est occultum, quia tunc injuste patieret infamia adulteri. Tertia cum Sanch. Sot. Abb. Bon. Sa Fill. Led. Reg., etc. absolute affirmat, sive adulterium sit publicum, sive occultum. Si est publicum probatur ex cap. Ex parte 9. de spons. ubi dicitur: Nemini licet uxorem suam sine manifesta causa fornicationis dimittere. Ergo licet, si fornicatio est manifesta. Si autem est occultum, probatur ex cap. Dicit Dominus 32. q. 1. ubi hæc habentur: ubicunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio (intelligitur suspicio illa vehemens quæ fundat certitudinem moralem, ut dictum est n. 93.) libere dimittitur uxor. Dicitur libere, ergo non requiritur nec sententia, nec licentia; nam Dominus absolute concessit conjugi ab adultero diverti. Et hanc sententiam puto probabiliorum, saltem quando adulterium est ex parte uxoris, nam valde durum esset viro in iudicium adducere mulieris infidelitatem, quod esset sibi perpetuo probro. Quod si forte ju-

(8) suppl. qu. 62. a. 6. ad 3. — (9) l. 6. n. 967. dubit. 2.

dex eum obligaret ad cohabitandum, scite ait Bonac. quod tunc ille teneretur tantum ad cohabitandum sed non ad reddendum debitam (1).

97. Dⁿⁱque notandum quod facta separatione per sententiam, conjux innocens potest religionem ingredi, ut ex cap. *Alalosa* 27. q. 2. et potest etiam Sacris initiari: ut dicunt communiter dd; contra adulter nequit fieri nec Religiosus nec sacerdos, nisi de alterius licentia, aut nisi alter jam satum irretractabilem assumpsisset. Alias etiam religionem professus potest revocari ab innocente et teneretur redire. Dictum est, nisi de licentia alterius, sed sufficit etiam tacita, v. gr. si alter cognoscens admittere velle statum mutare, *ipso*, cum commode possit, id facere illum non impedit. Et sufficit etiam, ut dicunt Sanch. Coninch. Bon.

(1) l. 6. n. 968

Salm. et alii ex cap. *Gaudemus, de convers. conjug.* si alter requisitus pro reconciliatione, neget; imo addunt Pont. Sanch. Castrop. etc. sufficere, si adulter per biennium non sit revocatus, ut disponitur in *Auth. Sed hodie, c. ad 1. Jul. de Adult.* (2). Notandum hic tandem quod facto juridice divortio, filii educandi sunt apud conjungem innocentem; et in quantum ad expensas, si divortium evenit patris culpa, ejus expensis filii alendi sunt, ut exprimitur in *Auth. Si Pater, c. Divort. facto, etc.* Et idem currit si divortium factum sit matris culpa, ut dicunt communiter Laym. Castr. Sanch. Silv. Pal. etc. contra pauciores. Advertit tamen Sanch. cum communi quod ut ad has expensas teneatur, requiritur judicis sententia (3).

(2) N. 969. — (3) N. 976.

TRACTATUS XIX.

DE GENSURIS ET IRREGULARITATIBUS

CAPUT I.

De censuris in genere.

PUNCTUM I

DE GENSURARUM EMANATIONE.

1. Quid et quotuplex sit censura.
2. Quando dicitur *late*, et quando *ferenda* sententia.
3. Quis potest ferre censuras? De censura metu inflictata.
4. Quid requiritur, ut subditus censura feriatur, etc. An Episcopi, aut reges, etc. An communitas, etc.
5. An Prælati possit extra diocesim existens censuras ferre in subditos, et quid si subditus fuerit extra diocesim.
6. An possit censurari peregrinus.
7. Quale peccatum requiritur ut imponatur censura. De mandante, consulente, etc.
8. An excuset ignorantia et metus; et an censura potest imponi pro delictis præteritis.
9. De solemnitate ad censurarum promulgationem requisita.
10. Quid si causa est falsa aut dubia.

1. Censura definitur: *Est poena spiritualis et medicinalis, qua delinquenti et contumaci auferitur usus quorundam spiritualium bonorum.* Censura trifariam dividitur 1. In excommunicationem, suspensionem et interdictionem. 2. In inflictam a jure, nempe a lege generali permanente, et in eam quæ est ab homine, nempe a Prælato per sententiam generalem (sive statutum) in eos qui aliquid committunt delictum. Sententia generalis, sive statutum respicit locum et peccata futura, quare si subditus extra locum illum delinquit, non incurrit censuram cap. *Ut animarum* 2. de *Constit. in 6.* ubi dicitur: *Statuto Episcopi... subditi qui furtum extra ipsius diocesim committunt, minime ligari noscuntur, cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune.* Sententia autem particularis emanari solet ob præterita delicta, et in personas determinatas;

ideoque hæc, cum afficiat personam, bene potest ferri in subditum etiam exemptum, citando eum per Edictum. 3. In eam quæ dicitur *late* sententia, quæ statim incurritur; et *ferenda* sententia, quæ non incurritur, nisi post sententiam (1).

2. Ad dignoscendum quandonam censura est *late*, et quando *ferenda* sententia, dicunt dd. quod, cum verba includunt actionem ab altero faciendam, sunt *ferenda*: quando aliter, sunt *late*; unde dicunt esse *late* sententia quando dicitur: *Ipso jure, ipso facto, aut sine alia sententia*; aut si verba sint præteriti aut presentis temporis, v. gr. *excommunicamus excommunicatus est, excommunicatur, jubemus esse excommunicatum, etc.* Contra sunt *ferenda* sententia, si verba sunt de tempore futuro, *excommunicabitur*, aut si sunt comminativæ, *sub poena excommunicationis, sub interminatione anathematis* (modo ex contextu aliorum verborum oppositum non arguatur): item si dicitur: *volumus excommunicari, aut excommunicetur*; hoc tamen intelligi debet, quando a jure imponitur Episcopo præceptum excommunicandi; sed quando absolute dicitur, *excommunicetur, suspendatur, etc.*, intelligitur *late* sententia, ut communiter dicunt Bonac. Silvest. Suar. Vasq., etc. (2). Cum autem dicitur *excommunicatus*, aut *anathema sit*, volunt Suar. et Tournely esse *late* sententia; sed Sanch. Laym. Dicast. volunt esse *ferenda*, modo non sit adversus aliquem errorem hæresis; utraque sententia est probabilis (3). Si autem dicatur: *maneant excommunicatus, aut suspensus*, volunt Nav. Silv. Henric., etc. neutram incurri censuram; sed Sayrus Bon. Salm. Con., etc. tenent tunc dari optionem reo ad eligendam quam malit (4).

3. Quæritur 1. quis ferre potest censuras? Resp. Papa, Episcopi, et (1) l. 7. a. n. 1. ad 6. — (2) N. 7. et 8. — (3) N. 8. in fin. (4) N. 62.

etiam eorum Vicarii, ut recte dicunt Busemb. Fagnan. Suar. Sanch. Tournely. etc. contra Sayrum, etc. Vicarii capitulares, Concilia provincialia, Prælati regulares, et eorum capitula et cæteri omnes quibus concessa est facultas; sed non parochi, et tanto minus laici, et mulieres licet sint. Abbatissa; nam illæ non sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticæ (5). Quare qui censuram ferre potest, saltem sit tonsuratus, et habeat jurisdictionem expeditam, quoad usum: adeoque Episcopus excommunicatus, suspensus, hæreticus, aut schismaticus non potest ligare aliquem censura, c. *Exceptionem de Except.*; nec ejus Vicarius, c. 1. de *Offic. Vicar. in 6.*; sed excommunicatus, aut hæreticus occultus valide (licet illicite) censuras fert, ut communiter Suar. Sot. Salm., etc.; imo id ipsum dicunt Bonac. Dian. Avil., etc. de publico excommunicato, si nominatim non est denunciatus (6). Hic notandum censuram ex coactione, sive metu gravi esse validam; ita Suar. Bon. Castr. Tour. Salm., etc. contra alios; sicut contra invalida est absolutio metu injusto extorta, ex cap. *Verbum Penitent.* (7).

4. Quæritur 2. quid requiritur ut quis censura ligari possit? Requiritur 1. ut sit baptizatus. 2. Ut usu rationis polleat: advertendum tamen hic censuras latas a jure, aut ab homine sententia generali non incurri ab impuberibus, nisi expressum sit in lege, ut est expressum de pueris, qui monasteria Monialium ingrediuntur, Trid. sess. 25. c. 5. aut qui percutiunt Clericos c. *Pueris fin. de sent. excom.* (8). Ut sit subditus, unde probabilis cum Lugo, et aliis, ut dictum est Tr. 16. n. 138. Episcopus non potest ferre censuras in peregrinos, si illi iterum post monitionem non delinquerint. Item notandum Episcopos non incurrere cen-

(5) N. 9. 40. et 44. — (6) N. 12. et v. requir. 5 — (7) ib. requir. 6. — (8) N. 43 ad 45.